

نگاه به یک ماجراجوی دیپلماتیک ناکام

سودای مک‌فارلین چه بود: فروش سلاح یا تفاهم با جناح میانه‌رو ایران

ماجرای مک‌فارلین هنوز در روابط ایران - آمریکا به عنوان یک ماجراجوی دیپلماتیک ناکام برای برقراری دوباره رابطه دوجانبه جایگاه خود را حفظ کرده است.

ماجرای مک‌فارلین که در غرب و ایالات متحده از آن به عنوان رسوایی ایران - کنتر نام می‌برند، از مهم‌ترین فرازهای سیاسی بین ایران و آمریکا در جریان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران است. چهره‌های فراوانی در این ماجرا دخیل بودند و افشای جزئیات این ماجرا در آمریکا سبب می‌شود تا دولت رونالد ریگان تا یک قدمی برکناری از سوی کنگره آمریکا پیش برود.

در خصوص ماجرای مک‌فارلین سخنان بسیاری گفته شده اما با وجود این پرداختن به این مسئله که یکی از وقایع مهم تاریخ انقلاب اسلامی بوده است، هنوز مخاطبان خود را دارد.

ملاقه آمریکا به مورد خاص ایران

در مورد انگیزه‌های اصلی تلاش آمریکایی‌های برای ایجاد ارتباط با ایران از طریق کانال‌های غیر رسمی در دهه ۸۰ میلادی مسائل فراوانی مطرح شده است اما شاید مهم‌ترین سندی که درباره این مسئله منتشر گشته، گزارش کمیسیون تاور در این رابطه است.

کمیسیون تاور کمیته‌ای سه نفره به ریاست سناتور جان تاور بود تا نقش شورای امنیت ملی آمریکا را در این باره مورد بررسی قرار دهد. این کمیسیون در گزارش خود به برخی از جزئیات علاقه‌مندی آمریکایی‌ها برای ایجاد این رابطه دو جانبه اشاره کرده است.

تفاهم با جناح میانه‌رو: مهم‌ترین هدف مک‌فارلین

روشن و مشخص است که آمریکایی‌ها در اوایل دهه ۸۰ میلادی و با به بن‌بست رسیدن طرح‌های گوناگون براندازی نظام انقلاب اسلامی امید خود را به سرنگونی فوری از دست داده بودند. جنگ در جبهه عراق به بن‌بست رسیده و ایران با عملیات‌های تهاجمی در منطقه از جمله عملیات خیبر و بدر حیات بصره دومین شهر استراتژیک عراق را مورد تهدید قرار داد. از همین‌رو آمریکایی‌ها خود را برای کنار آمدن با ایران با عنوان قدرتی که امکان پیروزی آن در جنگ وجود دارد آماده می‌کردند و از سویی دیگر آینده سیاسی ایران نکته‌ای بود که نمی‌توانست از نگاه آمریکایی‌ها دور بماند.

نشریه کویتی المجتمع در گزارشی هدف از ماجرای مک‌فارلین را تغییرات حاکمیتی در ایران و بهره‌برداری از سوی آمریکایی‌ها و همچنین تقویت جناح میانه‌رو و ایجاد زمینه تفاهم با حاکمیت جمهوری اسلامی پس از دوران امام خمینی (ره) عنوان کرد.

برای ایران بعد از امام آماده شوید

در گزارش کمیسیون تاور آمده است تا اوایل سال ۱۹۸۴ میلادی رابرت مک‌فارلین مشاور امنیت ملی آمریکا با نگرانی فراوان نسبت به روابط دو جانبه ایران و آمریکا به دنبال بهره‌برداری از بحران احتمالی جانشینی در ایران بود.

مک‌فارلین به این نکته ایمان داشت که آمریکایی‌ها فاقد استراتژی لازم برای دوران امام (ره) هستند. از همین‌رو بود که وی در ۳۱ اوت ۱۹۸۴ خواستار یک بررسی میان‌سازمانی توسط دستگاه‌های اطلاعاتی آمریکا درباره روابط آمریکا و ایران پس از دوران امام خمینی (ره) شد.

گراهان فولر مأمور اطلاعات ملی ایالات متحده آمریکا طی گزارشی به ویلیام کیسی رئیس وقت سیا در مورد این نکته هشدار داد که به زودی ما در ایران شاهد مبارزه برای جانشینی رهبری خواهیم بود و آمریکا در این میان هیچ برگی برای بازی ندارد. ایران به زودی وارد یک دوره بی‌ثباتی خواهد شد.

برخی از چهره‌های مرتبط با ماجرای مک‌فارلین در ایران و آمریکا

قربانی فر، شاه ماهی ماجرای مک‌فارلین

در اینکه منابع اطلاعاتی آمریکایی‌ها درباره وضعیت فعلی ایران عمده‌تاشتباه و بر منابع نادرستی استوار بود حدس و گمان‌های فراوانی مطرح شده است. اما می‌توان از قرائن به این نکته پی برد که سرخط اصلی این تحلیل‌ها همان شخصیتی بوده است که نقش میانجی را بین برخی طرف‌ها در مسئله مک‌فارلین بازی کرده است و آن هم کسی جز منوچهر قربانی فر نبود.

منوچهر قربانی فر عضو سابق اداره هشتم ساواک ایران بنابر گزارش کمیسیون پاور دارای ارتباط بسیار نزدیکی با یعقوب نیمرودی رئیس سابق شبکه اطلاعاتی رژیم صهیونیستی در ایران بود.

قربانی فر از طریق برخی کانال‌های خود در ایران توانسته بود اینگونه اوضاع را جلوه دهد که مطلع‌ترین فرد نسبت به وقایع داخلی ایران است.

این بازی چهره دیگری هم داشت و آن هم خاشقچی دلال اسلحه و شریک یعقوب نیمرودی بود. خاشقچی به واسطه ارتباطاتی که با محافل جاسوسی رژیم صهیونیستی و ایالات متحده آمریکا داشت قربانی فر را به عنوان مهره‌ای مطلع در امور ایران معرفی کرد.

مایکل لدین از چهره‌های سرشناس راست‌گرایان افراطی در آمریکا با استناد به اطلاعات قربانی فر به این نکته اشاره می‌کند که رهبر عالی ایران به دلیل بیماری به زودی از دنیا خواهد رفت.

از فعالیت در اداره هشتم ساواک تا ارتباط با مشاور امنیتی میرحسین موسوی

در این میان سؤال مهم این است که قربانی فر چگونه توانسته است نقش میانجی را در این ماجرا ایفا کند و از سوی دیگر مدعی داشتن اطلاعات محرمانه از نظام جمهوری اسلامی ایران باشد.

جواب این نکته در گزارش کمیسیون تاور آمده است که قربانی فر از طریق ارتباط با محسن کنگرلو مشاور امنیتی میرحسین موسوی نخست‌وزیر وقت توانسته است چنین نقشی را بازی کند.

قربانی فر همچنین از طریق ارتباط با فتح‌الله امید نجف‌آبادی از نزدیکان حسنعلی منتظری قائم مقام وقت رهبری و از دوستان مهدی هاشمی به بخش دیگری از لایه‌های حاکمیتی نظام نزدیک شده بود.

جمع این اطلاعات آمریکایی‌ها را قانع کرد که باید برای تأثیرگذاری بر ایران پس از دوران امام خمینی (ره) زودتر دست به کار شوند و در این میان چه بهانه‌ای بهتر از فروش سلاح که ایران درگیر در جنگ به شدت به آن نیاز داشت.

آمریکا نفوذ ایران در لبنان را می‌فهمد

پس از هماهنگی‌های اولیه از سوی قربانی فر با مقامات آمریکایی هیئتی از سوی ایالات متحده آمریکا برای مذاکره با مقامات ایرانی راهی تهران شدند.

مهم‌ترین هدف این هیئت مذاکره با مقامات ایرانی و برقراری ارتباط و همچنین در درجه دوم کمک به آزادی برخی از آمریکایی‌هایی بود که در لبنان به گروگان گرفته شده بودند.

پیش از این میانجیگری ایران در آزادسازی پرواز TWA747 از سوی هاشمی رفسنجانی رئیس وقت مجلس توجه دولت آمریکا را به نفوذ ایران در لبنان و کمک به حل بحران ربایش برخی کارکنان سفارت آمریکا در بیروت جلب کرده بود.

گرچه بعدها عباس سلیمی نمین رئیس دفتر مطالعات تاریخ معاصر ایران این اقدام هاشمی رفسنجانی را در راستای معامله کردن گروه‌های مبارز لبنانی بر سر برخی اهداف زودگذر عنوان کرد.

رونالد ریگان رئیس جمهور وقت آمریکا که خود را از کل ماجرا بی خبر نشان می داد

هیئت آمریکایی در تهران لنگر می اندازد

هیئتی که در تاریخ چهارم خردادماه ۱۳۶۵ به ایران سفر کرد شامل رابرت مک فارلین مشاور امنیت ملی آمریکا، جورج کیو از مقامات شورای امنیت ملی آمریکا، هاوارد تیچر مسئول پشتیبانی عملیاتی از شورشیان نیکاراگوئه و انیر امیرام بودند.

مذاکرات پیاپی هیئت‌های آمریکایی با طرف ایرانی به نتیجه نمی‌رسد در اولین دور از مذاکرات دو جانبه که به مدت ۲ ساعت انجام شد مقامات بلندپایه سیاسی ایران به دستور صریح امام خمینی (ره) از حضور در جلسه امتناع کردند در حالی که آمریکایی‌ها کیکی را به شکل کلید به منظور گشایش روابط بین ایران و آمریکا به تهران آورده بودند. در اولین جلسه تنها فرماندهانی از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی حضور داشتند.

محسن رضایی فرمانده وقت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در مصاحبه‌ای با اشاره به این مسئله فریدون وردی‌نژاد معاون وقت اطلاعات سپاه را نماینده این ارگان به منظور حضور در جریان مذاکرات معرفی می‌کند.

مک فارلین در تهران جواب نه می‌گیرد

در مدت حضور پنج روزه این هیئت در ایران به درخواست‌های مک فارلین برای ملاقات با مسئولان رده بالای ایران پاسخ منفی داده می‌شود.

مذاکرات بعدی بدون حضور مک فارلین و تنها با حضور چند دیپلمات ایرانی انجام می‌شود و در نهایت هیئت آمریکایی به دلیل اینکه نتیجه مذاکرات را قابل قبول نمی‌دانست درخواست بازگشت به آمریکا را مطرح کرده و در ۱۷ خرداد ۱۳۶۵ ایران را ترک می‌کنند.

تحویل سلاح به ایران ادامه می‌یابد

با این حال جریان تحویل سلاح به امید برقراری روابط نزدیک‌تر با ایرانی‌ها ادامه می‌یابد و قطعاتی همچون موشک‌های ضد تانک تاو و موشک‌های ضد هوایی هاوک به ایران تحویل داده می‌شود.

با این حال هاشمی رفسنجانی اینگونه بیان می‌کند که برخی تسلیحات تحویل داده شده از انبارهای ایالات متحده آمریکا در رژیم صهیونیستی به ایران حمل می‌شده است و مقامات ایرانی حاضر به تحویل گرفتن این تسلیحات نبودند.

بعدها آشکار شد پول تسلیحات فروخته شده به حمایت از شورشیان مخالف دولت ساندنیست‌ها در نیکاراگوئه پرداخت شده است و این در حالی بود که کنگره آمریکا هرگونه پرداخت مالی را به کنتراها ممنوع کرده بود.

کانال دوم همچنان فعال می‌ماند

پس از شکست سفر مک‌فارلین به تهران مذاکرات دو جانبه همچنان ادامه یافت. این مذاکرات که بعدها از سوی جرج کیو به نام کانال دوم معروف شد در پایتخت‌های اروپایی ادامه یافت.

در اواسط اگوست همان سال ژنرال ریچارد سکورد در بروکسل با یکی از مقامات ایرانی دیدار کرد و در اواسط ماه سپتامبر همان سال مسئول کانال دوم در ایران سفری به واشنگتن داشت. ملاقات بعدی در هشتم و نهم اکتبر در شهر ماینز آلمان انجام شد و در این ملاقات بود که در قبال آزادی دیوید جاکوبسن 500 موشک ضد تانک تاو به ایران تحویل داده شد.

دیدارهای بعدی در هشتم نوامبر در ژنو و چهاردهم دسامبر در فرانکفورت برگزار شد اما در این میان لو رفتن مذاکرات از سوی مهدی هاشمی در نشریه الشارح کار را با سختی روبه‌رود کرده بود اما دو طرف امیدوار بودند که این مسئله به زودی فراموش شود.

در این میان سرنگونی هواپیمای CIA بر فراز خاک نیکاراگوئه و افشا شدن ماجرا در آمریکا همه چیز را تمام کرد.

مأمور آمریکایی اسیر شده همه چیز را لو می‌دهد

در پنجم اکتبر سال ۱۹۸۶ یک هواپیمای باری قدیمی در فراز نیکاراگوئه مورد هدف قرار گرفت و مأمور سازمان CIA یوجین هیزنفاس توسط ارتش نیکاراگوئه دستگیر شد. هیزنفاس در مقابل دوربین‌های تلویزیونی به نقش آمریکا در تجهیز شورشیان اشاره کرد.

در نوامبر همان سال و همزمان با پایان آخرین دور از مذاکرات ایران و آمریکا آشکار شد سرهنگ اولویر نورث ترتیبی داده بود تا سود فروش سلاح به ایران به شورشیان کنترا پرداخت شود این مسئله در آمریکا به رسوایی ایران - کنترا معروف شد.

مک فارلین و اولویر نورث از کار برکنار شدند و ریگان مجبور به تشکیل یک کمیسیون تحقیق موسوم به کمیسیون تاور در این باره شد. در نهایت این کمیسیون مک فارلین را مسئول اصلی شکستن قوانین کنگره درباره کمک به کنتراها و برقراری ارتباط مخفیانه با ایران دانست.

وقتی تمام پیش‌بینی‌های آمریکا غلط از آب در می‌آید

در ایران با تدبیر امام خمینی (ره) و افشاگری هاشمی رفسنجانی درباره ماهیت سفر مک‌فارلین به تهران هیچگاه بحران سیاسی در این باره پدید نیامد اما ماجرای مک‌فارلین به خوبی نشان داد که نگاه آمریکایی‌ها درباره ایران به چه منابع نامطمئنی استوار است.

دشمنی ایران و آمریکا پس از رحلت حضرت امام (ره) ادامه پیدا کرد، منتظری با حکم امام از قائم مقامی رهبری برکنار شد و هیچگاه بحران جانشینی در نظام جمهوری اسلامی ایران اتفاق نیفتاد.